

Rapport

efter kvalitetsgranskning av skolornas arbete
med demokrati och värdegrund vid Kvarnhags-
skolan i Botkyrka kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Kvarnhagsskolan

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av skolornas arbete med demokrati och värdegrund i grundskolans senare år under våren 2012. Granskningen vid Kvarnhagsskolan i Botkyrka kommun ingår i detta projekt.

Kvarnhagsskolan besöktes den 13 – 16 mars 2012. Ansvariga inspektörer har utredarna Per Eng och Partow Khademi varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av skolornas arbete med demokrati och värdegrund genomförs i sammanlagt 17 grundskolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Kvarnhagsskolan

På Kvarnhagsskolan finns förskoleklasser, fritidshem och grundskola år 1 – 9. Grundskoleverksamheten omfattar tre klasser vardera i år 1-2 och två klasser vardera i år 3 – 9. Skolan har också grundsärskola med två klasser. Sammantaget har skolan 507 elever. Skolan leds av en rektor, som vid sin sida har tre biträdande rektorer. De biträdande rektorerna har varsitt ansvarsområde, en ansvarar för grundskoleverksamheten i årskurs 6-9 och modersmålsundervisningen.

Kvarnhagsskolan är en av två grundskolor med verksamhet förskoleklass till och med grundskolans årskurs 9 i kommundelen Alby i nordöstra delen av

Botkyrka kommun. De flesta av skolans elever har Kvarnhagsskolan som sin närmaste skola men några väljer Kvarnhagsskolan trots att de bor närmare den andra skolan. Alby är en del av det så kallade miljonprogrammet och den snabba utvecklingen av Stockholms förorter. En överväldigande majoritet av eleverna i Kvarnhagsskolan har föräldrar som av olika anledningar har emigrerat från sitt hemland till Sverige. Ett åttiotal olika språk talas i korridorer och gemensamma utrymmen. De allra flesta av eleverna är själva födda i Sverige vilket dock inte självklart innebär att svenskan är deras förstaspråk. Andelen elever berättigade till modersmålsundervisning var år 2011 omkring 95 procent. Motsvarande värde för riket var omkring 20 procent.

Hälften av eleverna i årskurs 9 nådde målen i alla ämnen på vårterminen 2011.

Resultat

Skolorna ska enligt skollagen och läroplanen bidra till att eleverna utvecklar sådan *medborgerlig kompetens* som behövs för att leva, verka och utöva ett aktivt medborgarskap i ett demokratiskt samhälle.¹ Detta arbete kräver av skolorna att de hos eleverna

- 1) förankrar grundläggande demokratiska *värderingar* som det svenska samhället enligt lagstiftningen vilar på, däribland tolerans, jämlikhet, solidaritet samt respekt för mänskliga rättigheter och för vår gemensamma miljö
- 2) utvecklar *kunskaper* om politik och samhälle, dvs. teoretisk kunskap om hur demokratin fungerar, samt andra kunskaper som behövs för att aktivt kunna delta i samhällslivet
- 3) främjar vissa *förmågor* i form av praktiska färdigheter som alla behöver för att leva och verka i ett demokratiskt samhälle, såsom läskunnighet, informationssökningskompetens, självständigt och källkritiskt tänkande samt kommunikationsförmåga, men också praktisk erfarenhet av ansvarstagande, delaktighet och inflytande.

¹ Skollagen (2010:800) 1 kap. 4, 5 och 10 §§ samt 10 kap. 2 §, Lgr11, *Läroplan för grundskolan, fritidshemmet och förskoleklassen* (2011), 1. Skolans värdegrund och uppdrag, 2.1. Normer och värden, 2.2. Kunskaper, 2.3. Elevernas ansvar och inflytande, 2.8. Rektors ansvar samt 3. Kursplaner avseende de ämnen i vilka lektioner har besökts. Se även *Litteraturöversikt inför kvalitetsgranskning med inriktning mot skolans arbete med demokratiuppdraget och värdegrunden*, Ekman (2011) på www.skolinspektionen.se/demokrati.

Kvalitetsgranskningen har med utgångspunkt i detta gjort en bedömning av om undervisningen och kommunikationsklimatet på Kvarnhagsskolan, ger eleverna förutsättningar att tillägna sig medborgerlig kompetens i form av grundläggande värden, kunskaper och förmågor, som de enligt styrdokumenten behöver. De utvecklingsområden inom ramen för de båda områden som granskningen spänner över som bedöms föreligga på skolan redovisas nedan, under respektive granskningsområde. *Det första* berör skolans kommunikationsklimat på en övergripande skolnivå inklusive rektors ansvar för att det finns en helhetssyn och gemensam arbetsstrategi då det gäller skolans demokrati- och värdegrundsuppdrag. *Det andra* avser kommunikationsklimatet på klassrumsnivå och lärarnas ansvar för demokrati- och värdegrundsuppdraget i den undervisning som bedrivs i enskilda ämnen. Inom varje granskningsområde kan det alltså förekomma flera olika utvecklingsområden.

Förhållningssätt och kommunikationsklimat på skolnivå

Det kvalitetsaspekter som beskrivs och diskuteras under denna rubrik uppehåller sig kring huruvida rektor och lärare tar ansvar för att det råder ett tillåtande diskussionsklimat på skolan och om rektor säkerställer att samsyn och en gemensam strategi genomsyrar skolans demokrati- och värdegrundsarbete.

Skolans kommunikationsklimat

I den enkät som lärarna ombeds besvara i samband med Skolinspektionens besök uppger de flesta av de sex lärare som undervisar i den klass som granskningen avser att elever och lärare respekterar varandra². I motsvarande elevenkät³ svarar en knapp majoritet av klassens 17 elever att på Kvarnhagsskolan respekterar elever och lärare varandra. Det är inspektörernas intryck vid lektionsobservationerna att lärarna har en respektfull och tillitsfull hållning och ton gentemot eleverna och vice versa. Vidare noterar inspektörerna att lärarna överlag har ett gemensamt förhållningssätt och tillrättavisar till exempel de

² På påståendet "På den här skolan respekterar elever och lärare varandra" svarar 1 lärare att det stämmer mycket bra, 4 att det stämmer ganska bra och 1 att det stämmer ganska dåligt. 6 lärare svarade på enkäten.

³ På påståendet "I min skola respekterar elever och lärare varandra" svarar 2 elever att det stämmer mycket bra, 8 att det stämmer ganska bra, 6 att det stämmer ganska dåligt och 1 att det stämmer mycket dåligt. 17 elever svarade på enkäten.

elever som inte visar respekt mot varandra i samtal och diskussioner. I samband med Skolinspektionens tillsyn av Kvarnhagskolan 2009 fick skolan kritik bland annat för att det förekom kränkningar mellan elever på skolan. Enligt rektorn har ett sätt att komma tillrätta med detta varit att lärarna i diskussioner i arbetslagen och på arbetsplatsträffen diskuterat gemensamma strategier för att stävja kränkningar och för att stärka lärarnas ledarskap i klassrummet. Lärarna berättar i intervju att skolan, för två år sedan övergav arbetet med livskunskap på särskilda lektioner och försöker nu få igång samtal och diskussioner utifrån värdegrunden som en naturlig del av undervisningen. Enligt rektorn och lärarna förekommer kränkningar och mobbning i mycket mindre omfattning nu. Eleverna uppger också att kränkningar kan förekomma i form av grovt språk och att en del lärare är bättre än andra på att ingripa mot det. Elevernas bild av om det generellt råder ett respektfullt och tillåtande klimat är inte entydig. Några av dem säger att det grova språket inte är kränkande utan mer en tonårsattityd. Andra säger att det finns enstaka elever som genom sitt språk försvårar och hindrar att ett gott klimat utvecklas. Inspektörerna ser också under lektionsbesöken att det varierar mellan lärare i vilken mån det är ett tillåtande och respektfullt klimat mellan eleverna och god studiero under lektionerna. Inspektörerna ser exempel på lärare som envist och uthålligt värnar det goda klimatet och arbetsron och inte ger upp inför elever som försöker dominera klassrummet.

Sammanfattningsvis är det Skolinspektionens bedömning att lärare och elever på Kvarnhagsskolan överlag har ett gemensamt förhållningssätt präglad av ömsesidig tillit och respekt gentemot varandra men att det varierar mellan lärare i vilken mån de lyckas vidmakthålla ett tillåtande och respektfullt klimat mellan eleverna under lektionerna.

Skolans samsyn och arbetsstrategi

I sin ledningsdeklaration poängterar skolledningen att skolan bejakar interkulturella möten och att alla ska mötas med respekt oberoende av till exempel ursprung, kön och tro. Vidare skriver de i sin deklaration att skolan ska genomsyras av ett demokratiskt förhållningssätt.

I skolans likabehandlingsplan dominerar beskrivningen av arbetet för att förebygga och stoppa kränkande behandling. Beskrivningen av arbetet med att

främja jämlikhet mellan flickor och pojkar och arbetet med att motverka traditionella könsmönster⁴ har en mer undanskymd plats.

I rektorns egen verksamhetsbedömning som Skolinspektionen begärt in anger denne att den samsyn som beskrivs i ledningsdeklarationen, förankras hos varje lärare genom arbetslagsmöten, arbetsplatsträffar och i medarbetarsamtalen.

I den enkät som inspektörerna har genomfört bland lärarna i den direkt berörda klassen anger alla⁵ att det bedrivs ett målinriktat arbete för att förhindra kränkande behandling. I samma enkät håller alla med om att skolan ger flickor och pojkar samma förutsättningar⁶. I elevenkäten bekräftas detta⁷ till viss del. I samtal och intervjuer med lärarna framkommer också att den gemensamma hållningen om värdegrunden och värdegrundsarbetet är förankrad bland lärarna. När det gäller arbetet med att utveckla demokratifärdigheter hos eleverna visar intervjuer och samtal både med lärare och med elever att det är sämre ställt med samsyn och gemensamt förhållningssätt. Rektorn anger också i verksamhetsredogörelsen att skolans personal inte har en gemensam och tydlig bild av det demokratiska uppdraget, det varierar mellan lärarna om bilden av demokratiuppdraget är tydlig och medveten⁸. Den undervisning som inspektö-

⁴ Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 1 skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning.

⁵ På påståendet "På den här skolan bedrivs ett målinriktat arbete för att förhindra kränkande behandling": anger 4 lärare att det stämmer mycket bra, 2 anger att stämmer ganska bra, ingen anger att det stämmer ganska dåligt eller mycket dåligt.

⁶ På påståendet "På den här skolan ges killar och tjejer samma förutsättningar": anger 4 lärare att det stämmer mycket bra och två anger att det stämmer ganska bra, ingen anger att det stämmer ganska dåligt eller mycket dåligt.

⁷ På påståendet "I min skola talar vi ofta om alla människors lika värde": anger 3 elever att det stämmer mycket bra, 9 anger att det stämmer ganska bra, 3 anger att det stämmer ganska dåligt och 1 anger att det stämmer mycket dåligt.

I min skola tar lärarna killars och tjejers åsikter på lika stort allvar: 4 elever anger att det stämmer mycket bra, 7 elever anger att det stämmer ganska bra, 5 elever anger att det stämmer ganska dåligt och 1 elev anger att det stämmer mycket dåligt.

⁸ På påståendet "På lektionerna har jag och eleverna diskussioner och debatter inom ramen för undervisningen": anger 3 lärare att det stämmer mycket bra, 1 anger att det stämmer ganska bra, 2 anger att det stämmer ganska dåligt och ingen lärare anger att det stämmer mycket dåligt. 6 lärare svarade på enkäten.

På påståendet "På lektionerna får vi diskutera och debattera om olika frågor": anger 1 elev att det stämmer mycket bra, 7 elever anger att det stämmer ganska bra, 7 anger att

rerna har följt under granskningen bekräftar också att det i hög grad varierar mellan lärare om arbetet med demokrati och utvecklingen av elevernas medborgarliga kompetenser bedrivs systematiskt och målinriktat. Några lärare uppmuntrar till diskussion och samtal utifrån det aktuella kunskapsstoffet så att eleverna övas i att argumentera, lyssna på varandra med respekt och att värdera argument. Under de flesta av de lektioner som inspektörerna har följt förekommer dock sådant i mycket ringa utsträckning.

Sammanfattningsvis är det Skolinspektionens bedömning att skolans arbete med att skapa en samsyn och en gemensam strategi för arbetet med skolans demokratiuppdrag behöver utvecklas⁹.

Undervisning och kommunikationsklimat i klassrummen

De kvalitetsaspekter som beskrivs och diskuteras under denna rubrik uppehåller sig vid hur demokrati- och värdegrundsuppdraget iscensätts i klassrummen och hur det anpassas till undervisningen i olika ämnen. Resonemangen lyfter fram om undervisningen struktureras och genomförs så att alla elever får möjlighet att uttrycka, utmana och kritiskt reflektera över sina egna föreställningar och åsikter i relation till olika slags kunskap, synsätt och normer.¹⁰

Kunskaper och värden i undervisningen

I den verksamhetsbedömning som rektorn på begäran av Skolinspektionen har fyllt i anger denne att det förekommer att lärarna diskuterar det demokratiska uppdraget och elevernas medborgarkompetens sinsemellan på till exempel arbetslagsträffarna. I intervju med lärarna framkommer dock att det varierar mellan arbetslagen i vilken mån sådana diskussioner och samtal genomförs. De lektioner som inspektörerna har besökt under granskningen av Kvarnhagsskolan har överlag varit strukturerade och haft sin utgångspunkt i läroplanens tredje del som beskriver kursplanerna. Lektionerna genomförs också i enlighet med de planeringar som lärarna i förväg har lämnat till Skolinspektionen. På

det stämmer ganska dåligt och 2 anger att det stämmer mycket dåligt. 17 elever svarade på enkäten.

⁹ Se de krav som läroplanen ställer i avsnitten 2.1 och 2.2 och som också förstärks i kursplanerna när det gäller elevernas reella inflytande över undervisningens innehåll och former och arbetet med att i all undervisning ge eleverna kunskaper och färdigheter som förbereder dem för att leva och verka i ett demokratiskt samhälle.

¹⁰ Skolverkets Allmänna Råd (2011). *Planering och genomförande av undervisningen – för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan*. Skolverket: Stockholm

några lektioner som inspektörerna besökt förekommer spontana och oplanerade diskussioner och samtal som ger möjlighet att belysa både värden och kunskaper. Bara undantagsvis är sådana diskussioner och samtal inplanerade. Oftast uppstår de spontant ur elevernas frågor eller berättelser ur egen erfarenhet. Vanligtvis avbryter dock läraren den spontana diskussionen efter en kort stund och återgår till den uppgjorda lektionsplaneringen och på inspektörernas fråga om anledningen till det, anges ofta att tiden inte räcker för att låta diskussioner fullföljas. Inspektörerna, som följer undervisningen under tre dagar, kan konstatera att de spontana samtalen och diskussionerna på någon lektion endast undantagsvis ligger till grund för planering av innehåll och genomförande av kommande lektioner i samma ämne. Lärarna tycks enligt inspektörernas iakttagelser oftast inte låta sig inspireras till att ge eleverna möjlighet att fullfölja samtalen och diskussionerna.

Sammanfattningsvis är det Skolinspektionens bedömning att undervisningen på Kvarnhagsskolan, i högre grad behöver struktureras och genomföras så att eleverna får ta del av både kunskaper och värden och utvecklar de demokratifärdigheter som genomsyrar läroplanen.

Alla elevers möjligheter till delaktighet i undervisningen

I svaren till den enkät som inspektörerna har genomfört bland lärare och elever i den utvalda klassen och dess lärare finns skillnader i uppfattningen om huruvida det förekommer diskussioner och debatter inom ramen för undervisningen. Lärarna anger att det stämmer mycket eller ganska bra att diskussioner och debatter förekommer¹¹. Hälften av eleverna anger att det stämmer ganska dåligt eller mycket dåligt¹². På frågan om lärarna uppmuntrar eleverna till kritisk reflektion är svarsfördelningen ungefär den samma¹³, lärarna anger att det

¹¹ På påståendet "På lektionerna har jag och eleverna diskussioner och debatter inom ramen för undervisningen": anger 3 lärare att det stämmer mycket bra, 1 anger att stämmer ganska bra, 3 anger att det stämmer ganska dåligt, ingen anger att det stämmer mycket dåligt. 6 lärare svarade på enkäten.

¹² På påståendet "På lektionerna får vi diskutera och debattera om olika frågor": 1 elev anger att det stämmer mycket bra, 7 elever anger att det stämmer ganska bra, 7 anger att det stämmer ganska dåligt och 2 anger att det stämmer mycket dåligt. 17 elever svarade på enkäten

¹³ På påståendet "Jag uppmuntrar mina elever till kritisk reflektion": anger 3 lärare att På påståendet stämmer mycket bra, 2 anger att det stämmer ganska bra, ingen anger stämmer ganska dåligt eller stämmer mycket dåligt. 6 lärare svarade på enkäten.

stämmer mycket bra eller ganska bra medan elevernas svar delar gruppen i två ungefär lika stora delar¹⁴ där i stort sett lika många anger mycket bra eller ganska bra som andelen som anger att det stämmer dåligt eller mycket dåligt. På frågan om eleverna är med och bestämmer hur de ska arbeta med olika skoluppgifter anger lärarna¹⁵ att det stämmer mycket bra eller ganska bra att eleverna är med och bestämmer medan ungefär hälften av eleverna anger¹⁶ att det stämmer ganska dåligt eller mycket dåligt. Elevernas svar på frågan om lärarna tar killars och tjejers åsikter på lika stort allvar är spridda mellan att det stämmer mycket bra till att det stämmer mycket dåligt.

De lektioner som Skolinspektionen har besökt visar att lärarna inte med planerad målmedvetenhet strävar efter att uppmuntra alla elever till att komma till tals utifrån sina förutsättningar. Det är oftast de mest aktiva eleverna som kommer till tals. Oftast svarar eller kommenterar de spontant utan att låta andra tala till punkt eller över huvud taget få utrymme att yttra sig. Lärarna har inte alltid en metod för att se till att även de mer saktmodiga eleverna ska ges utrymme och mod att delta i samtal eller diskussioner. Lektionerna visar också tydligt att alla lärare inte har en målmedveten strävan att ge flickor och pojkar likvärdig betydelse och likvärdigt utrymme i undervisningen. Varje lektion visar en tydlig uppdelning av flickor och pojkar. Flickor och pojkar sitter inte blandade i klassrummet, flickorna stimuleras inte att ta lika mycket plats och utrymme i form av deltagande och aktivt engagemang i undervisningen. Några få dominerande pojkar tar stort tids- och aktivitetsutrymme från de andra eleverna. Lärarna motverkar inte alltid aktivt och målmedvetet en liten pojkgrupps härskartekniker. I synnerhet drabbar det flickorna men också några pojkar.

I samtal med elever berättar de att det klimat som råder under lektionerna till stor del byggs upp av de närvarande eleverna. Många gånger är det stor skill-

¹⁴ På påståendet "I min skola uppmuntrar lärarna oss elever till att reflektera över vad vi hör och läser": anger 4 elever att det stämmer mycket bra, 5 anger att stämmer ganska bra, 4 att det stämmer ganska dåligt och 3 anger att det stämmer mycket dåligt. 17 elever svarade på enkäten

¹⁵ På påståendet "Jag låter mina elever påverka arbetssätten i undervisningen": anger 4 lärare att det stämmer mycket bra, 2 anger att det stämmer ganska bra, ingen anger att det stämmer ganska dåligt eller mycket dåligt. 6 lärare svarade på enkäten.

¹⁶ På påståendet "I min skola är eleverna med och bestämmer hur vi ska arbeta med olika skoluppgifter": anger 1 elev att det stämmer mycket bra, 7 elever anger att det stämmer ganska bra, 7 anger att det stämmer ganska dåligt och 2 anger att det stämmer mycket dåligt. 6 lärare svarade på enkäten.

nad i elevernas möjlighet till lika delaktighet beroende av vilka pojkar som är eller inte är närvarande.

Den undervisning som inspektörerna har tagit del av domineras av att läraren i stor utsträckning styr undervisningens innehåll och genomförande. Elevernas synbara delaktighet i undervisningen är ringa. I samtal med elever bekräftar de överlag att de har stor tillit till att lärarna vet vad som är bäst och att de flesta elever är målinriktade och fokuserar på att lära sig så mycket som möjligt för att kunna få höga betyg. Undervisningen i sig har mestadels karaktären av att läraren anger vad som ska läras in och att eleverna följer lärarens anvisningar. I stort sett alla elever i klassen tycks anteckna när läraren skriver på tavlan eller på annat sätt visar att det är viktig kunskap som förmedlas. Iakttagelser under inspektörernas lektionsbesök och samtal med elever antyder en dominerande skolkod, främst förvaltd av flickorna, där elevens uppgift är att lära sig så mycket som möjligt och att delaktighet, diskussioner och samtal utifrån lektionsinnehållet egentligen inte räknas som viktigt.

Sammanfattningsvis är det Skolinspektionens bedömning att lärarna på Kvarnhagsskolan behöver utveckla en gemensam syn på läroplanens och kursplanernas krav på elevernas delaktighet och deltagande. Vidare behöver lärarna utveckla gemensamma strategier för att motverka pojkars dominans på bekostnad av flickors vilja och möjlighet till delaktighet.

Kritiskt och normkritiskt tänkande i undervisningen

Enligt Skolverkets Allmänna råd¹⁷ bör läraren i sin undervisning utmana elevernas föreställningar i förhållande till såväl vetenskaplig som erfarenhetsbaserad kunskap samt till normer, värderingar och olika perspektiv. Detta är en del av det som kan betraktas som närvaro av kritiskt och normkritiskt tänkande på lektionerna i olika ämnen och ställer stora krav på lärarnas egen medborgerliga kompetens, inte bara i fråga om att kunna hantera elevernas relationer och kontroverser, utan även de många dilemman som ryms i skolans mångfald och inom ramen för demokratiuppdraget. Exempelvis att kunna balansera de oförfärdliga demokratiska värdena mot kulturspecifika sådana, eller mot egenintresse.

¹⁷ Skolverkets (2011) *Allmänna råd med kommentarer om planering och genomförande av undervisningen – för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan*, kap. "Genomförande".

De lektioner som inspektörerna sett har med några få undantag präglats av faktasamlade och mindre av kunskapsutveckling som också innefattar kritiskt och normkritiskt tänkande med utgångspunkt i de kunskapsområden som undervisningen behandlar. Ett exempel på det senare är en språklektion som inspektörerna bevistat. En övning i form av gruppdiskussioner om bland annat kärlek genomförs. I en av grupperna uppstår en spontan diskussion om homosexualitet. Läraren är med i diskussionen och ger möjlighet till samtal som utmanar elevernas normer och värderingar. Ett exempel på kunskapsutveckling genom faktasamlade är en lektion i religionskunskap där eleverna genom att sortera centrala begrepp inom olika givna religioner ska skapa underlag för en jämförelse mellan religionerna. Bland eleverna finns många olika religioner representerade men möjligheten till samtal och diskussion om likheter och olikheter utnyttjades inte.

Vid några tillfällen har samtal och diskussioner som kommit igång spontant, fått karaktären av normkritiskt tänkande när det aktuella kunskapsområdets innehåll utmanar gängse värderingar eller när elevens värderingar hamnar i konflikt med de värden som skolan ska överföra till eleverna. Alltför sällan tar läraren, enligt vad observationerna visar, möjligheten att med avstamp i stoffet skapa diskussion kring värden och normer. I samtal och intervjuer med både lärare och elever framkommer att det sällan förekommer diskussioner vare sig bland lärarna i arbetslagen eller på lektionerna utifrån den aktuella undervisningen.

Sammanfattningsvis är det Skolinspektionens bedömning att lärarna i högre utsträckning behöver skapa möjligheter till diskussioner och samtal om normer och värden utifrån de kunskapsområden som behandlas i undervisningen.

Syfte och frågeställningar

Skolan har ett dubbelt uppdrag som förstärkts i den nya skollagstiftningen, och som består i att förmedla och förankra såväl kunskaper som demokratiska värden. Det demokratiska uppdraget ska enligt styrdokumentet genomsyra hela verksamheten och vara närvarande i undervisningen i alla ämnen. Kvalitetsgranskningens syfte är att granska hur detta sker på grundskolor runt om i landet, för att identifiera utvecklingsområden såväl som framgångsfaktorer som kan bidra till förhöjd kvalitet i skolornas demokrati- och värdegrundarbete.

För att uppnå syftet genomförs granskningen utifrån en övergripande frågeställning om *huruvida undervisningen och kommunikationsklimatet på de granskade skolorna ger eleverna förutsättningar att tillägna sig medborgerlig kompetens i form av grundläggande värden, kunskaper och förmågor, som de enligt styrdokumentet behöver för att leva och verka i ett demokratiskt samhälle*. Denna frågeställning har i sin tur brutits ned i sex mer specifika frågor, som omfattar olika delar av de enskilda skolornas demokrati- och värdegrundsarbete inom ramen för de båda granskningsområdena ovan:

- 1) Säkerställer rektor att det finns en gemensam strategi som genomsyrar skolans demokrati- och värdegrundsarbete?
- 2) Tar rektor och lärare ansvar för att det råder ett diskussionsklimat på skolan som tillåter olika slags meningsutbyten?
- 3) Struktureras och genomförs undervisningen så att eleverna får ta del av både kunskaper och värden?
- 4) Struktureras och genomförs undervisningen så att alla elever får komma till tals?
- 5) Struktureras och genomförs undervisningen så att information kan värderas, kommenteras och diskuteras kritiskt och sakligt i olika ämnen?
- 6) Struktureras och genomförs undervisningen så att olika åsikter, normer och synsätt tillåts, synliggörs och vid behov diskuteras normkritiskt?

Metod och material

Granskningen genomförs i form av så kallade *fallstudier*, på totalt 17 grundskolor, slumpmässigt utvalda i 10 kommuner med lågt valdeltagande. Fallstudieansatsen innebär att varje skola betraktas som ett separat "fall" och de enskilda skolornas processer avseende demokrati- och värdegrundsarbetet granskas utifrån så många källor som möjligt och med hjälp av flera olika metoder. Särskilt fokus läggs på lektionsobservationer. På Kvarnhagsskolan följde inspektörerna undervisningen i en klass i årskurs 8 under sammanlagt 13 lektioner i olika ämnen under tre dagar. I anslutning till lektionsobservationerna har, där det varit möjligt, samtal förts med undervisande lärare. Enkäter har delats ut till elever och lärare. Underlag för bedömning har utöver detta erhållits genom en övergripande dokumentgenomgång, däribland av skolans självvärdering av verksamheten och lärarnas lektionsplaneringar. Fokusgruppintervjuer med elever, lärare respektive övrig personal samt en avslutande intervju med rektor har genomförts.